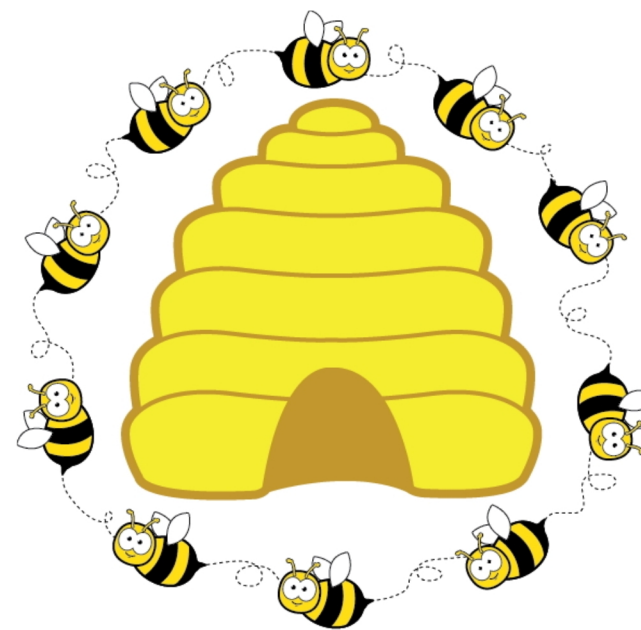
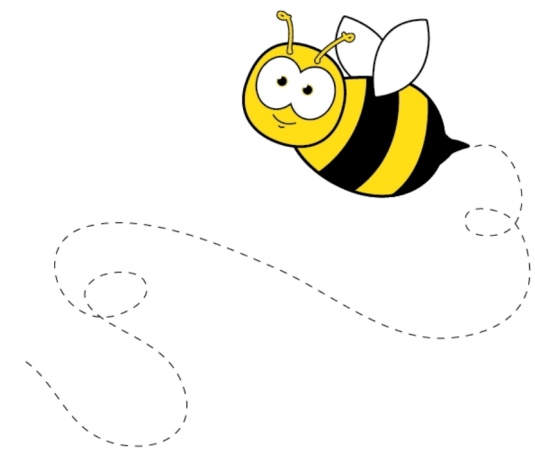

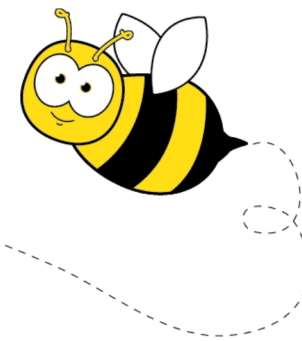
СИНТАКСИС

1. Изречение

"Синтаксис" е гръцка дума, която
означава ред, подреждане, свързване.
Синтаксисът е наука за изречението.
В тази част от граматиката се излагат
правилата за свързване на думите в
изречения.

Синтаксисът изучава:

1. Видовете изречения.
2. Служба, подредба и свързване на думите в изречението.
3. Подредба и свързване на простите изречения в по-сложни езикови цялости.

Владеенето на синтактичните правила ни дава възможност да се изразяваме правилно, ясно и точно.

Изречението е най-малката езикова единица, оформена граматически според правилата на даден език. С него изразяваме относително завършена мисъл (съждение), чувство или волева подбуда.

Запалихме огън — голям, прекрасен, сгряващ огън.

Насядахме край него, хапнахме от хляба за гладни гърла и пихме вода от извора за жадни гърла. Сетне падна роса, спусна се мрак, но това не ни разтревожи, защото край огъня беше светло и топло. Загърнахме се с наметките и налягахме съвсем до огъня, около нас изпозаспаха всички овце и агнета, а Мирамис остана да пасе наблизко.

Лежахме, заслушани във вятъра, който свиреше в тревите, и загледани в огньовете, които лумваха нейде надалеч.

(А. Линдгрен)

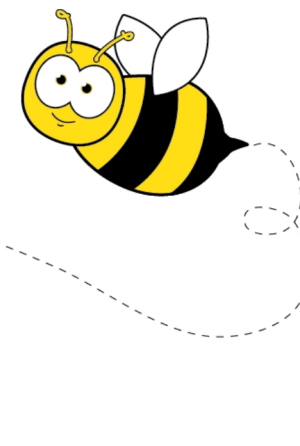
Всяко отделно изречение е относително завършено, но можем да разберем неговия смисъл напълно само във връзка с дадения текст (заедно с другите изречения, от които се състои).

В устната реч изречението се изговаря с особено изменение на гласа по височина, сила, темпо и ритъм. Това изменение се нарича интонация. В първата част на изречението гласът обикновено се повишава, а в края се понижава. По този начин се очертава смисловата завършеност на изречението.

Всичко, което знам за този живот, съм научил от книгите.

Според това, дали гласът се повишава, или понижава, интонациите са:

- възходяща
- низходяща.

Видове изречения:

1. Просто - изречение, което изказва една отделна мисъл.

Насреща ни се зададе мъж.

2. Сложно - съчетание от две или повече прости изречения, които изразяват сложна мисъл.

Изведнъж разбрах, че това е моят баща.

Той разпери ръце и аз се хвърлих в обятията му.

Видове изречения по цел на изказването:

1. Разказно (съобщително) - най-обичайната форма на човешка реч, с която се разказва или съобщава нещо. Изговаря се бавно, спокойно. След малко повишаване на гласа изречението завършва с низходяща интонация. В края на разказното изречение се поставя точка.

2. Въпросително - изразява въпрос, съдържа въпросителна дума или частица (кой, какъв, кога, как, защо, дали, ли) и завършва с низходяща интонация.

Въпросителната дума (местоимение или наречие) стои най-често в началото на изречението и се изговаря с рязко повишаване на гласа.

В края на въпросителното изречение се поставя въпросителен знак.

Как разбра?

С частица "ли" всяка част на изречението може да стане въпросителна.

Така ли?

Срещат се и въпросителни изречения, в които въпросителното значение се изразява само чрез интонация.

Живеете тук?

Когато в изречението няма въпросителна дума, то завършва с възходяща интонация.

Не си обядвал?

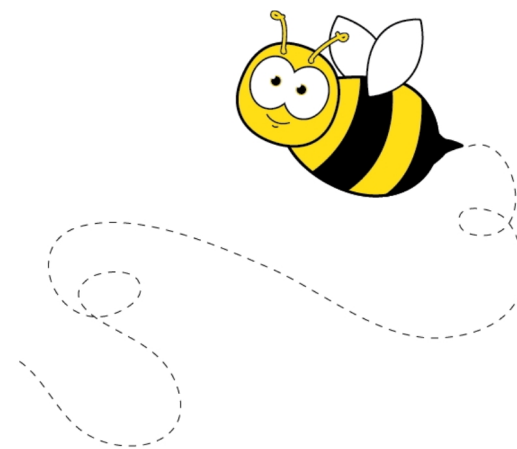
3. Възклицателно - мисълта е свързана с израз на силно чувство. Започва с повишаване на гласа и завършва с низходяща интонация. В края му се поставя удивителен знак. Възклицателната интонация зависи от изразеното чувство - възторг, учудване, съжаление и др.

Не е истина!

Едно и също изречение може да бъде разказно или възклицателно според това, дали се изказва спокойно, или с вълнение.

Не съм го очаквала от теб.

Не съм го очаквала от теб!

4. Заповедно (подбудително) - с него се изказва заповед, молба или забрана.

Интонацията им е различна в различните случаи.

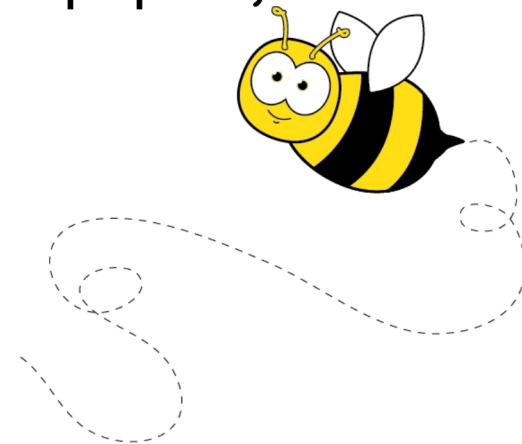
Върви (тръгвай)! Отиди (моля те)! Не (забранено е)!

В края на заповедни изречения, които имат характер на задачи, упражнения, съвети, се пише точка.

Попълни таблицата.

Когато в заповедното изречение липсва глаголна форма, интонацията се предава чрез удивителен знак.

На работа! Привет!

Глаголни и безглаголни изречения

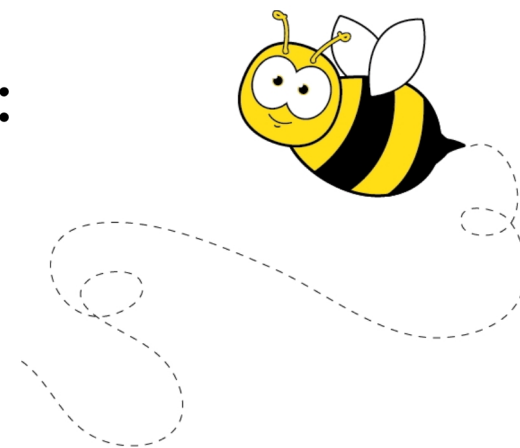
В нашия език обикновено всяко изречение съдържа глагол. Но има и изречения, в които няма и не се подразбира глагол. Според начина, по който е изразена мисълта, безглаголните изречения биват:

1. Именни - мисълта се изразява чрез име (съществително, прилагателно и др.):

Вали. Неприятен ден. Мокро. Влажно.

Именните изречения често се използват в сентенции, рекламни материали, плакати и др.:

Един за всички, всички за един.

2. Междуметни - вместо глагол се използва междуметие:

Бух - в реката. Ура - на път! Ох, тежко! Иха - парен локомотив! Ето (вм. вземи или виж) книгата.

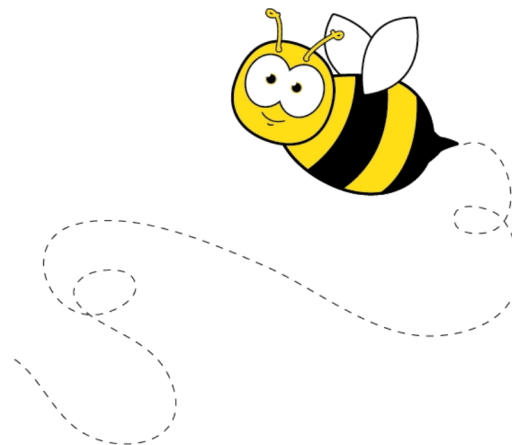
Междуметните изречения придават живост на речта. Ако се попълнят с глаголи, те губят своята непринуденост, убедителност и емоционално въздействие върху слушателя.

В поезията те често се използват за по-картинно описание на ситуацията, в която авторът иска да ни въведе:

Завод. Над него облаци от дим.

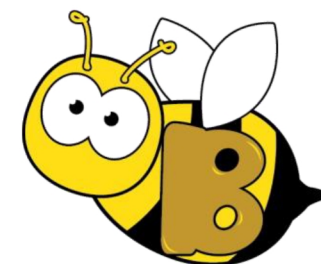
Народът прост,

животът тежък, скучен. (Н. Вапцаров)

Безглаголните изречения придават динамика на изказа. Те се употребяват при описание на място, време, лице или разказ за случка, която протича бързо, динамично. С тях не бива да се прекалява, защото речта ни ще стане еднообразна, насечена, несвързана.

ВИДОВЕ ИЗРЕЧЕНИЯ

по състав		по цел		по формален израз
- просто	✓	разказно		✓ глаголно
- сложно	✓	въпросително		✓ безглаголно
	✓	възклицателно		
	✓	заповедно		

Препинателни знаци в края на изречението

1. Точка се пише:

- ✓ в края на разказно изречение:

Те тръгват на път през септември.

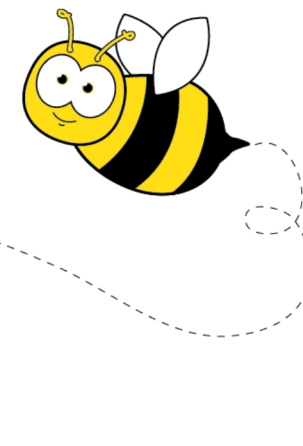
- ✓ в края на спокойно казано заповедно изречение:

Иди да купиш хляб.

2. Въпросителен знак

- Пише се в края на въпросително изречение:

Къде са? Пристигнаха ли?

- Не се пише след заглавия или подзаглавия, които задават обяснение за начин на действие:

Къде се поставя запетая

В какво се изразява саможертвата на съвременния герой

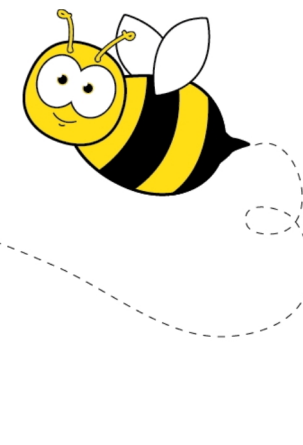
3. Удивителен знак се пише след:

- ✓ възклицателно изречение

Жив е той, жив е! (Хр. Ботев)

- ✓ заповедно изречение, изказано с голяма сила (емоционален заряд):

На оръжие, братя!

4. Многоточие се пише:

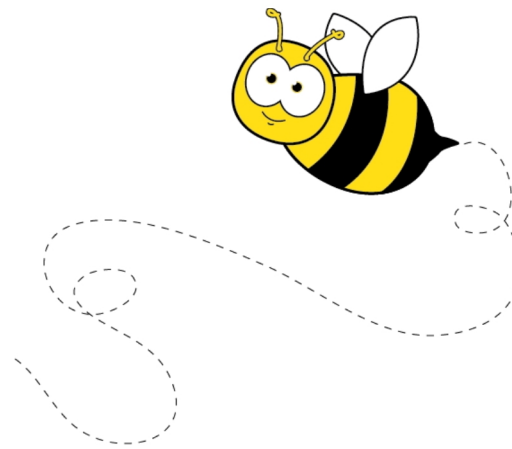
- ✓ в края на недовършено изречение:

И като го кажа...

Защото така ми изглежда...

- ✓ в края на цитирани изречения, след които се пропускат думи или цели изречения:

„Предполагам, че е твърде успокояващо да знаеш точно кой си и какво си и когато например те запитат коя е основната ти професия, да можеш да отговориш с една-единствена дума: „лекар“ или „инженер“, или „учител“... Всъщност въпросът за професията още от детинство настойчиво изникваше пред мене. Нещо повече, в ония години решавах този въпрос далеч по-смело, отколкото по-късно, когато той наистина излезе на дневен ред.“ (Б. Райнов)

- ✓ след израз на възмущение или бързо преминаване от една мисъл на друга:

Съмняваш ли се?... Да се обзаложим!

Подреждането и свързването на думите в изречения се извършва по законите на езика.